

Valutaire tegenwind

Hans Keus

Mr. A. A. N. Hardhoofd¹ is een avondmens. Zijn nachtmerrie is zojuist op stal gezet. Hardhoofd zit op de rand van zijn bed. 'Even bijkomen', denkt hij.

Hoe het komt, weet hij niet, maar hij moet denken aan zijn jeugd. Hij herinnert zich de tijd dat hij als gymnasiast van zijn dorp naar de grote stad fietste. Met de wind in de rug duurde dat fietsen een kwartier, bij een forse tegenwind minstens een half uur. Wat hem betreft had het ook anders mogen zijn: het aangename fietsen met de wind in de rug een half uur en fietsen bij tegenwind een kwartier. Zijn gevoel voor rechtvaardigheid zegt hem echter dat die laatste gedachte niet eerlijk is. Eerlijk zou zijn dat voor wat betreft tijd aangenaam fietsen en fietsen tegen de wind in gelijk verdeeld zouden zijn. Zo van: wind plus tegenwind is nul.

Hardhoofd staat op. Hij pakt zijn Philishave en blijft dan verstijfd staan. Ineens weet hij het weer. Die Philishave met zijn drie scheerkoppen heeft zijn nachtrust vergald. En, hij weet ook waarom. Gisteravond heeft hij de Jaarrekening 1989 van Philips gelezen. (Het beroemde apparaat stond afgebeeld op de omslag van de Jaarrekening.) Hij heeft tijdens het lezen ontdekt dat Philips enorme valuta-verliezen niet via de winst- en verliesrekening 'laat lopen'. Hij weet nu ook dat hij toen aan zijn leraar boekhouden heeft gedacht. Vooral les één heeft destijds indruk op hem gemaakt. Hij zal het nooit vergeten, die eerste les: 'DE WINST- EN VERLIESREKENING IS EEN HULPREKENING VAN DE REKENING KAPITAAL'.

Later, in Leiden, heeft hij geleerd dat je voorzichtig moet zijn met 'is'-uitspraken en dat Limperg de term 'kapitaal' verving door het begrip 'vermogen'. Maar toch, het grondprincipe bleef: dat van die éne hulprekening.

In zijn droom heeft hij de drie scheerkoppen van die voortreffelijke Philishave verward met drie winst- en verliesrekeningen: 'de' (echte) winst- en verliesrekening, de winst- en verliesrekening van de herwaarderingen en de winst- en verliesrekening van de valuta-resultaten.

Terug in de werkelijkheid kan Hardhoofd zijn droom gemakkelijk van zich af zetten. Dat geldt echter niet voor de vraag of het verantwoord is valuta-verliezen die een structureel karakter (dreigen te) hebben, buiten 'de' winst- en verliesrekening om, rechtstreeks van het eigen vermogen af te boeken. Deze vraag houdt hem de hele dag bezig. Hij komt er niet uit. Daarom belt hij 's avonds een jeugdvriend en inmiddels registeraccountant. Deze laat er geen twijfel over bestaan dat hier sprake is van een groot probleem. Als accountant heeft hij een uitgesproken mening. Deze mening² komt op het volgende neer:

Philips wekt de indruk de winst te bepalen onder handhaving van de financiële structuur. Immers, in de Grondslagen van de Jaarrekening (1989, p. 4) staat: 'Aan Herwaardering worden ten laste van de winst- en verliesrekening eveneens bedragen toegevoegd indien het eigen vermogen groter is dan het in goederen-activa geïnvesteerde vermogen. Op deze wijze wordt de in het kader van het continuïteitsstreven noodzakelijke financieringsstructuur gehandhaafd'.

Om misverstanden te voorkomen zou Philips de Grondslagen van de Jaarrekening duidelijker moeten formuleren. Men zou zich hierbij moeten realiseren dat voor de handhaving van een financiële structuur méér nodig is dan een bepaald stelsel van winstberekening. De omvang van het

Dr. J. Keus, registeraccountant, is universitair hoofddocent, vakgroep Kosten- en Winstbepalingsvraagstukken, Faculteit der Economische Wetenschappen, Erasmus Universiteit Rotterdam.

resultaat, de dividendpolitiek en tal van andere factoren zijn ook van belang.

Ronduit verbazingwekkend is evenwel het feit dat Philips in de Grondslagen van de Jaarrekening een bepaling heeft staan over de handhaving van de financiële structuur terwijl Philips nota bene in het jaar 1989 een bedrag van 1,8 miljard gulden valuta-verlies rechtstreeks van het eigen vermogen afboekt.

Als Philips de financiële structuur van de zelfstandige (?) deelnemingen wil handhaven (dat zou met enige goede wil de interpretatie kunnen zijn van bovengenoemd citaat uit de Grondslagen van de Jaarrekening), dan zou Philips ook moeten aangeven wat de visie is over de financiële structuur van het concern als geheel.

Tegenover de hierboven genoemde valuta-verliezen staan herwaarderingen die Philips rechtstreeks ten gunste van het eigen vermogen boekt. In de periode 1981-1989 overtroffen de valuta-verliezen die rechtstreeks ten laste van het eigen vermogen werden geboekt, de herwaarderingen met een bedrag van f 2.392 miljoen. Het is niet ondenkbaar dat het minder sterk stijgen van de herwaardering samenhangt met het feit dat in de elektrotechnische industrie door technologische ontwikkelingen de kostprijzen van produkten minder sterk stijgen dan de prijzen in het algemeen stijgen. Vooral ten aanzien van hyper-inflatielanden kan dit leiden tot een structureel tekort aan herwaarderingen ten opzichte van omrekeningsverschillen. Philips zou aan deze kwestie in de verslaggeving ruime aandacht moeten schenken. Zoals de zaken er nu voorstaan zou je de jaarrekening van Philips kunnen vergelijken met een fietsband van een uitstekende kwaliteit, alleen: het ventiel is een beetje lek.

Hardhoofd denkt opnieuw aan zijn jeugd en aan fietsen met een lekke band bij tegenwind. 'Daar word je hard van', zei z'n Pa destijds, 'maar 't is niet goed voor je fiets.'

Noten

1 In deze bijdrage de personificatie van, wat accountants noemen, een verstandige leek.

2 Mede gebaseerd op: J. Keus, Een analyse van veertig jaar Philips, Economisch Statistische Berichten, 13 juni 1990 en J. Keus, De financiële berichtgeving van Philips: enkele aanbevelingen, Economisch Statistische Berichten, 27 juni 1990.